

вається место «залога» в системе существующих мер пресечения и выясняются статистические данные его применения.

Ключевые слова: уголовный процесс, меры пресечения, залог, досудебное расследование, следователь, процессуальная компетенция.

Babich L. M. Concept and limits of investigator's procedural competence during application of a restriction measure "bail". This paper deals with the peculiarities functioning of the institution of the «bail» as a kind of restriction measure. The author has studied the concept and limits of the procedural competence of the investigator concerning the application of said type of preventive measure. He has found out deficiencies of the investigation and judicial practice, as well as ways of their solution. This paper discusses the place of «bail» in the system of restriction measures and quantitative indicators of its use in comparison with other types of restriction measures.

Under investigator's procedural competence the author proposes to understand the scope of its regulatory imperiously powers that occur within the criminal proceedings for a quick, full and impartial investigation. Reported by him rather "broad" limits of investigator's procedural competence should assist him in choosing the type of effective restriction measure. In those cases where his application will address the choosing of "bail", justifying it, the investigator should be guided by both general procedural laws and at his discretion, to prove the feasibility of a smaller or larger "bail" than as provided by part 5. of art 182 of the Criminal Procedural Code of Ukraine.

Keywords: criminal procedure, measure of restriction, bail, pre-trial investigation, investigator, procedural competence.

Надійшла до редакції 28.10.2013

Безруков Д. В.

(ГУМВС України в Донецькій області)

УДК 343.1

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОМ

Висвітлено підстави, які визначили необхідність використання спеціальної техніки у розслідуванні злочинів; роль і місце техніки в діяльності органів внутрішніх справ та особливості використання результатів застосування спеціальної техніки.

Ключові слова: досудове розслідування, органи внутрішніх справ, оперативно-розшукова діяльність, спеціальна техніка.

Постановка проблеми. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України вимагає від досудового слідства забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування обставин кримінального правопорушення з додержанням загальних засад кримінального провадження [1, ст. 2, 7]. При цьому чинник застосування техніки у досудовому розслідуванні має настільки суттєве значення, що сьогодні без його урахування проведення кримінального провадження стало не тільки важким, але в деяких випадках і неможливим. У першу чергу це стосується питань збирання і закріплення доказів, отримання оперативної інформації, проведення експертних досліджень, здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (роз-

шукових) дій, у яких необхідно докладне аудіовізуальне документування подій, що відбуваються, а також виявлення об'єктів та слідів, недоступних простому людському сприйняттю. У цих випадках застосування спеціальної техніки відіграє вирішальну роль, стаючи основним інструментом протидії злочинності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженнями використання спеціальної техніки та результатів її застосування в діяльності органів внутрішніх справ займалися К.В. Антонов, П.П. Артеменко, Р.С. Белкін, В.В. Бірюков, О.Г. Волеводз, В.І. Декшне, О.Ф. Долженков, П.А. Єрмаков, Ю.Ф. Жаріков, І.О. Ієрусалимов, І.П. Козаченко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, Ю.О. Пілюков, О.О. Пунда, М.В. Салтевський, Е.Ф. Толмачев, І.Ф. Хараберюш, І.Р. Шинкаренко та багато інших учених. Але потребують додаткового розгляду особливості використання спеціальної техніки для отримання фактичних даних в досудовому розслідуванні органами внутрішніх справ в умовах нового Кримінального процесуального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. В останнє десятиріччя з'явився ряд досліджень, у яких визначено необхідність використання наукового потенціалу у розслідуванні злочинів [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. О.О. Юхно та І.О. Борзенко у своїй роботі доводять про можливість використання мережі Інтернет, соціальних мереж та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) та слідчих (розшукових) дій, а також пошуку та отримання інформації про осіб, що становлять оперативний інтерес [10]. Аксиоматичним є те, що реалізація цих заходів неможлива без використання техніки. Також автори роблять наголос на введення до навчальних програм вищих закладів системи МВС України предмета, присвяченого навчанню користування та вивченню можливостей сучасних інформаційно-пошукових обліків та систем (АРМОР) з метою підвищення якості підготовки фахівців для ОВС України. Більш того, ми впевнені у необхідності такого підходу і робимо певні кроки в цьому напрямку. Але наближення навчального процесу до реальних умов використання цих обліків та систем потребує переобладнання технічної бази навчальних закладів МВС та розв'язання з боку МВС України проблеми, пов'язаної з можливістю користуватися цими інформаційними ресурсами.

Використання технічних засобів передбачено і у новому Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та оперативно-розшуковому законі.

У новому *КПК України* законодавець надає право слідчому використовувати засоби спеціальної техніки у кримінальному провадженні. Це можуть бути *технічні засоби фіксування* (ст. 107), до яких належать, в основному, *фотозйомка, звукозапис та відеозапис*. Матеріали цих засобів фіксування кримінального провадження можуть бути джерелами доказів у якості *документів* (п. 2 ст. 84; пп. 1 п. 2 ст. 99) або *додатками* до протоколу процесуальної дії (п. 3 ч. 2. ст. 105), які значно доповнюють його зміст або повністю замінюють його текст за умови, що жоден з учасників проце-

суальної дії (допит) не наполягає на протилежному (п. 2. ст. 104). *Документом* є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків (наприклад, протокол), *звуку, зображення* (матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації) тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставини, що встановлюються під час кримінального провадження.

Поряд з вирішенням питання про допустимість використання технічних засобів, законодавцем у КПК України запроваджено окремі статті, присвячені використанню на досудовому розслідуванні й у суді *конкретних технічних засобів*. Це застосування *фото-, звуко- та відеозапису* – п. 5 ст. 224, п. 7 ст. 237, п. 6 ст. 239, п. 2 ст. 240, п. 4 ст. 241 КПК України. Також можливість використання *копіювальної техніки* при тимчасовому доступі до документів – п. 4 ст. 165 КПК України. І використання у суді автоматизованої системи документообігу (ст. 35).

Висновок щодо правомірності використання інших технічних засобів робить слідчий на підставі загальних засад кримінального провадження. При цьому існує єдине правило: будь-яке застосування допоміжних технічних засобів у процесі проведення слідчих (розшукових) дій обов'язково має фіксуватися в протоколі слідчої (розшукової) дії.

Крім того, у ст. 41 КПК України оперативним підрозділам органів внутрішніх справ дано право здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії (оперативно-розшукові дії) у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого або прокурора.

Значним етапом у правовому забезпеченні оперативно-розшукової діяльності та визначенні механізму використання у доказуванні матеріалів, одержаних завдяки проведеним негласним слідчим (розшуковим) діям, є визначення у ст. 99 КПК України, що матеріали, в яких *зафіксовані* фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та названої статті КПК, є *документами* та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази (ст. 256 КПК України).

Негласні слідчі (розшукові) дії визначені у главі 21 КПК України і проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Вони проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Негласні слідчі (розшукові) дії: *аудіо-, відеоконтроль особи* (ст. 260), *зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж* (ст. 263), *зняття інформації з електронних інформаційних систем* (ст. 264), *установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу* (ст. 268), *спостереження за особою, річчю або місцем* (ст. 269), *аудіо-, відеоконтроль місця* (ст. 270) – проводяться, в основному, з використанням *технічних засобів*.

Інші негласні слідчі (розшукові) дії – огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання

спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274), *можуть* проводитись із використанням окремих технічних засобів. Ці технічні засоби та носії інформації можуть бути предметом дослідження спеціалістів або експертів (ст. 266).

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» у ст. 8 (нова редакція) передбачає, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності підстав надається право:

- негласно виявляти та *фіксувати* сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;

- здійснювати *оперативно-розшукові заходи* згідно з положеннями статей 260–265, 267–272 КПК України;

- створювати та використовувати заздалегідь *ідентифіковані* (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями ст. 273 КПК України;

- створювати і застосовувати *автоматизовані інформаційні системи*;

- застосовувати *спеціальні засоби*.

Аналізуючи главу 21 КПК України та нову редакцію ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ми можемо впевнено говорити, що «негласні слідчі (розшукові) дії», які визначені у статтях 260–265, 267–272 КПК України, є в той же час «оперативно-розшуковими заходами», які можуть проводитись оперативними підрозділами органів внутрішніх справ (ст. 41 КПК України). Тим самим, ми бачимо, що набуває розвитку процесуалізація оперативно-розшукової діяльності за рахунок фактичного розширення кола суб'єктів оперативно-розшукової діяльності (прокурор, слідчий) [1, п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40] та введення глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Але незрозумілим є те, що до переліку оперативно-розшукових заходів, які вказані у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», не внесено негласну слідчу (розшукову) дію «Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження» (ст. 274 КПК), яка проводиться методами оперативно-розшукової діяльності.

Важливою проблемою, яка потребує врегулювання, є визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій, при проведенні яких використовуються технічні засоби негласного отримання інформації.

До негласних слідчих (розшукових) дій, при проведенні яких використовуються технічні засоби негласного отримання інформації, ми вважаємо, належать:

- аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України);

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);

- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264);

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269);
- аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);
- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267).

Якщо необхідність використання технічних засобів негласного отримання інформації у негласних слідчих (розшукових) діях 1–6 не викликає сумніву, то можливість їх використання у дії «Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи» потребує пояснення. Така можливість визначається метою цієї негласної слідчої (розшукової) дії, а саме:

- 1) виявлення і фіксація слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;
- 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;
- 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 4) виявлення осіб, які розшукуються;
- 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Збирання, фіксація, перевірка, оцінка, дослідження і процесуальне закріплення доказів, отриманих за допомогою техніки (технічних засобів негласного отримання інформації), у кримінальному процесі має певні особливості і супроводжується рядом проблем, які необхідно вказати.

Однією з перешкод для впровадження нових технічних досягнень у кримінальний процес є позиція, відповідно до якої під законністю науково-технічних засобів, застосовуваних безпосередньо в досудовому розслідуванні, необхідно розуміти, головним чином, їхнє пряме закріплення діючим кримінальним процесуальним законодавством. Очевидно, що дана позиція продовжує панувати і сьогодні, а рівень технічного забезпечення кримінального провадження, і особливо оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, продовжує залишатися недостатнім, на відміну від кримінального середовища й організованих злочинних угруповань, що використовують останні науково-технічні досягнення і не знають проблем ні з фінансуванням, ні з технічним оснащенням [9, с. 102–103].

Ми впевнені, варто переглянути практику переліку в Кримінальному процесуальному кодексі України конкретних видів і типів технічних засобів фіксації інформації і відповідних їм носіїв [1, п. 5 ст. 224, пп. 6, 7 ст. 228, п. 7 ст. 237, п. 6 ст. 239, п. 2 ст. 240, п. 4 ст. 241] і ввести поняття «технічні засоби фіксації інформації» і «носії інформації» без їхньої конкретизації. Це дозволить привести кримінальне процесуальне законодавство у відповідність із сучасним рівнем розвитку науки і техніки і усунути необґрунтовані перешкоди для використання нових видів спеціальної техніки у доказуванні.

Висновки. Ми вважаємо, що матеріали, отримані з застосуванням технічних засобів фіксації інформації, мають суттєві відмінності від інших відомостей, використовуваних у діяльності ОВС. Оцінка таких доказів повинна проводитися з урахуванням *трьох критеріїв*, відсутність або невід-

повідність кожного з яких заданим вимогам повинна робити надані докази неприпустимими.

До таких критеріїв потрібно віднести *процесуальну значимість, відповідність джерел одержання інформації вимогам КПК України і експертне підтвердження факту автентичності*. Останній критерій, у свою чергу, повинен складатися з цілого ряду чинників, до яких можна віднести:

- 1) відсутність або припустиму для проведення експертних досліджень ступінь програмного ущільнення даних;
- 2) відсутність у досліджуваних матеріалах ознак механічного або електронного монтажу;
- 3) відповідність записаної інформації місцю, часу, умовам і обставинам її одержання, зафіксованим у протоколі слідчої (розшукової) дії;
- 4) ідентифікацію зразків мови осіб, зафіксованих за допомогою засобів спеціальної техніки, тощо [9, с. 105–114].

Отже, встановлення факту автентичності матеріалів, отриманих із застосуванням технічних засобів фіксації інформації, – це комплекс досліджень, заснованих на використанні цифрових комп'ютерних технологій і таких, що потребують залучення фахівців різних галузей наукових знань.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям КПК України» станом на 02 липня 2012 року. – К., 2012.
2. Іерусалимов І.О. Інформаційне забезпечення використання науково-технічних досягнень у розслідуванні злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / І.О. Іерусалимов. – К., 1998.
3. Пунда О.О. Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.О. Пунда. – К., 2002.
4. Коваленко В.В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.В.Коваленко. – К., 2004.
5. Бірюков В.В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.В. Бірюков. – К., 2001.
6. Бегов Д.Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації експертних досліджень): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Д.Д. Бегов. – К., 2003.
7. Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ю.О. Пілюков. – К., 2009.
8. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти): автореф. дис. ... доктора юрид. наук: / Є.Д. Лук'янчиков. – К., 2005.
9. Хараберюш І.Ф. Протидія злочинності засобами спеціальної техніки: концептуальний підхід : монографія / І.Ф. Хараберюш. – Донецьк, 2011.
10. Борзенко І.О. Особливості використання мережі Інтернет та автоматизованих інформаційно-пошукових систем для забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій / І.О. Борзенко, О.О. Юхно // Право і безпека. – 2012. – № 4 (46). – С. 126–129.

Безруков Д. В. Правовые основания использования техники в судебном расследовании согласно нового уголовного процессуального закона. Освещены основания, которые определили необходимость использования специальной техники в расследовании преступлений; роль и место техники в деятельности органов внутренних дел

и особенности использования результатов применения специальной техники.

Ключевые слова: досудебное расследование, органы внутренних дел, оперативно-розыскная деятельность, специальная техника.

Bezrukov D. V. Legal basis of the use of technology in pre-trial investigation under new criminal procedural law. The author has studied basis, which have defined the need of the use special technology in investigation of the crimes; role and place of the technology in the activity internal affairs bodies and particularities of the use of result of using the special technology.

According to the author, materials derived from the use of technical means of data recording, have significant differences from other information used in the internal affairs bodies activities. Assessment of such evidence must take into account three criteria, the lack of or non-compliance of each of the specified requirements must make the evidence inadmissible: 1) procedural importance, 2) compliance of information obtaining sources with requirements of the Criminal Procedural Code of Ukraine and 3) expert confirmation of authenticity. Fact-finding authenticity of materials derived from the use of technical means of data recording is a set of studies based on the use of digital computer technology and those that require the involvement of specialists in various fields of scientific knowledge.

Keywords: pre-trial investigation, internal affairs bodies, operational-search activity, special technology.

Надійшла до редакції 07.10.2013

Вітвіцький А. С.

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

СТАН РОЗВИТКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ТАКТИКУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ З МІЖНАРОДНИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ

Визначено стан розвитку уявлень про тактику розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями з міжнародними зв'язками.

Ключові слова: злочин, організовані злочинні угруповання, боротьба, кримінальне середовище.

Постановка проблеми. Динамічні зміни у характері організованої злочинної діяльності і умовах боротьби з нею наочно демонструють недостатність старих засобів та методів правової, організаційної, технічної і тактичної протидії транснаціональній злочинності і необхідність їх істотного оновлення, вдосконалення та розвитку. Усе це потребує нових, нерідко нетрадиційних й оригінальних підходів до організації і здійснення боротьби зі злочинністю.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Цю проблему розглядали О.Ф. Бантишев, В.Г. Лукашевич, І.В. Постика, О.П. Снігерьев, К.Г. Фетисенко, К.О. Чаплинський, В.М. Шевчук [1] та ін.

Метою статті є дослідження стану розвитку уявлень про тактику розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними угруповання-